

Frigørelsens poetik

Den franske revolution og poetisk indbildningskraft i Wordsworths The Prelude

“ Oh there is blessing in this gentle breeze,
That blows from the green fields and from the clouds
And from the sky; it beats against my cheek,
And seems half conscious of the joy it gives.
O welcome messenger! O welcome friend!
A captive greets thee, coming from a house
Of bondage, from yon city's walls set free,
A prison where he hath been long immured.
Now I am free, enfranchised and at large,
May fix my habitation where I will.
[...]
The earth is all before me – with a heart
Joyous, nor scared at its own liberty,
I look about, and should the guide I chuse
Be nothing better than a wandering cloud
I cannot miss my way.
(*TP*, I, 1-19)

Med disse opløftede ord indleder William Wordsworth (1770-1850) et af den engelske romantiks absolutte hovedværker, det knap 8.500 linjer lange selvbiografiske epos, *The Prelude* (1805).¹ Versene introducerer med det samme et af digtets mest gennemgående temaer: frihed. Dette begrebs betydning er lige så svært at fiksere og fastholde som den vandrende sky i Wordsworths sammenligning, men det udgør ikke desto mindre det flygtige mødepunkt for to af værkets narrative hovedspor: På den ene side det lyriske jags retrospektive fortælling om sin åndelige modning fra barndommens ubevidste sanselighed frem til det punkt, hvor han som selvstændigt reflekterende digter er i stand til at skrive *The Prelude*. På den anden side skildringen af Den franske revolutions fald fra folkelig frihedsfejring til terror og

revolutionskrige. Det følgende vil handle om forbindelsen mellem poetens og politikens frigørelse, mellem åndens grænseløse blå og historiens fastere former i *The Prelude*.

Min undersøgelse af digterens individuelle udvikling rækker ud over en interesse i den biografiske Wordsworth. For selvom det lyriske jeg har træk til fælles med forfatteren, rejser værket ikke blot spørgsmålet om poetisk frihed på hans, men på hele litteraturens vegne i en større, historisk sammenhæng. Det “house of bondage”, som det lyriske jeg lader bag sig i *The Preludes* første vers, peger nemlig metaforisk på den fængselsgård af klassicistiske normer for *poetic diction*, inden for hvilken en stor del af den engelske litteratur havde udfoldet sig i det 17. og 18. århundrede under skarp bevogtning af blandt andre John Dryden og Alexander Pope. Wordsworths digt markerer metrisk sit oprør med disse normer ved at forlade fængslet på de frie versfødder, der udgøres af Shakespeare og Miltons urimede jambiske pentameter frem for at marchere i takt med Drydens heroiske kuplet.² Som sådan harmonerer det lyriske jeks indledende emancipation med den idé om skønhedens autonomi, der kendetegner romantikkens gennembrud som litteratur- og kunsthistorisk bevægelse i Europa. Wordsworths store digt er derfor ikke blot en udforskning af individuel frihed, men en poetologisk meditation over den frie litteraturs væsen.

Den indledende udvandring fra byen til naturens ensomhed kunne tyde på, at refleksionerne over individuel og poetisk frihed er betinget af en afsked med den sociale verden. Dermed synes digtet at bekræfte den idé om poetisk autonomi som synonym med metafysisk verdensfjernhed og selvkredsende eskapisme, som Frankfurterskole-relaterede kritikere som Georg Lukács og Herbert Marcuse i 1930'erne lancerede i polemik med den tyske romantiks æstetik som den blev formuleret i kølvandet på Kants *Kritik der Urteilskraft* (1790). Inspireret heraf – og af ideologikritikkens videre udvikling hos blandt andre Louis Althusser og Fredric Jameson – rettede Jerome J. McGanns *The Romantic ideology* (1983) en sammenlignelig anklage mod den engelske romantik med Wordsworth i spidsen.

Efterfølgende er *The Prelude* blevet et hyppigt mål for ideologikritiske angreb. Således argumenterer James K. Chandler, David Simpson og Alan Liu på forskellig vis for, at digtets hyldest af den poetiske *imagination* indebærer en ideologisk flugt fra samtidens historiske konflikter, herunder ikke mindst Den franske revolution. Ikke sådan at forstå, at *The Prelude* fortier, at den unge Wordsworth to gange opholdt sig i Frankrig i revolutionens første år. Digtets sjette bog beretter nemlig indgående om sommeren 1790, hvor han med studiekammeraten Robert Jones rejste til fods gennem landet for at bestige Alperne, og med samme grundighed behandler bog ni og ti hans ophold i Paris, Orléans og Blois i det begivenhedsrige år fra november 1791 til december 1792. Men hvor den biografiske Wordsworth i disse år uden tvivl var en endog temmelig radikal tilhænger af revolutionens principper,³ argumenterer de ideologikritiske læsere for, at *The Preludes* tilbageskuende lyriske jeg distancerer sig markant fra ungdommens begejstring. Chandler mener endog, at digtet tager form som den ældre digters “disciplinering” af den yngre revolutions-tilhænger ud fra et nationalkonservativt standpunkt i overensstemmelse med Den franske revolutions engelske fjende nummer et, Edmund Burke (Chandler, 187).⁴

Set fra den vinkel fortæller *The Prelude* historien om en ung mand, der i umulige idealers vold forlader sin trygge hjemstav og farer vild på den revolutionære politiks fremmede territorium, hvilket medfører den personlige krise, hvorom Wordsworth beretter i 11. bog. En krise, som kun gradvist lindres i takt med, at digteren genfinder sin poetiske skaberkraft gennem vandringer i Lake District under søsteren Dorothys beroligende indflydelse, der skildres i *The Preludes* sidste bøger.

Hvor digtets politiske mening ifølge Chandler altså viser sig i en adskillelse af revolution og poesi, vil jeg i det følgende omvendt argumentere for, at digtet gør et originalt forsøg på at sammentænke det individuelle og det kollektive, den poetiske bevidsthed og den revolutionære politiske handling med frihedsbegrebet som knudepunkt. Spidsformuleret vil jeg forsøge at vise, at den revolutionære politik i *The Prelude* er poetisk og den frie litteratur politisk. Når digteren i værkets indledende vers begiver sig væk fra byen, er der med andre ord ikke blot tale om eskapisme. I Det Gamle Testaments beretning om israelitternes Eksodus fra fangenskab i Ægypten (2. Mosebog, 13; 3) benyttes vendingen “house of bondage” om Faraos land. I det 17. århundredes republikanske tradition, hvor Milton var en hovedskikkelse, blev Eksodus i forlængelse heraf et symbol på afskeden med enevældet og indstiftelsen af en republikansk samfundsorden.⁵ Det lyriske jags udvandring har derfor en politisk undertone: I ordene “I am free” hører man ekkoet af de kollektive frihedserklæringer, hvormed folket opstod som politisk subjekt på de franske landeveje for øjnene af den rejsende Wordsworth.

At argumentere for dette synspunkt kræver to trin. Først er det nødvendigt at præcisere, hvori forbindelsen mellem den romantiske litteraturs frihed og den poetiske bevidsthed består i *The Prelude*. Det vil jeg gøre gennem en kort analyse af begrebet *imagination*, der udgør værkets “moving soul” (XIII, 171). Dernæst vil jeg med afsæt i *The Preludes* skildringer af digterens to rejser til Frankrig undersøge værkets demokratiske frihedstænkning og dens forbindelser til den poetiske *imagination*. Jeg vil her argumentere for, at værkets idé om politisk frihed netop er influeret af den foromtalte engelske republikanisme. Værkets frihedstænkning opstår først i og med den ældre digters retrospektive refleksioner over revolutionen og etableres derfor på kritisk afstand af ikke blot liberale og konservative traditioner, men også af den yngre digters jakobinske sympatier. Jeg er altså enig med Chandler og de øvrige ideologikritikere i, at Wordsworth ikke ukritisk overtager sin ungdoms revolutionsbegejstring. Men han afviser den heller ikke blankt. På tværs af krisen og revolutionskrigene, der skiller den ældre digter fra den yngre, foretager *The Prelude* en poetisk ekspedition til revolutionens land med det dobbelte formål at begrave ungdommens fejltagelser og genoplive dens øjeblikke af sandhed. Det er den ekspedition, vi nu skal følge.⁶

“Raised alike by joy and fear”

Det lyriske jags tilbageblik på sine barn- og ungdomsår i *The Prelude* koncentrerer sig om de særlige meningsfyldte øjeblikke, som han kalder “spots of time” (XI, 257). De falder tendentielt i to kategorier, for som han skriver, “...I grew up / Fostered alike by beauty and by fear,” (I, 305-6). De to termer knytter an til det 18.

århundredes skelnen mellem det skønne og det sublime, som Edmund Burke undersøgte i *A Philosophical Enquiry into the Sublime and the Beautiful* (1757). Burke forbinder den både behagelige og smertefulde erfaring af det sublime med uendelighed, grænseoverskridelse, det heroiske og faretruende, mens det skønne er relateret til nydelsen af afgrænsede, fine og behagelige former (Burke 1998, 157). Det sublime er endvidere knyttet til menneskets individuelle selvopretholdelsesdrift og mødet med døden, mens det skønne relaterer sig til videreførelsen af livet og de sociale bånd mellem mennesker, hvis højeste udtryk er kærligheden (97).

Wordsworth overtager denne deling fra Burke, men giver begreberne en særegen drejning. Det skønne er også for Wordsworth relateret til følelsen af venskabelig harmoni (se f.eks. *TP*, I, 525-70), men er også i et større, kosmisk perspektiv forbundet til en ubevidst følelse af enhed med naturen. Han beskriver således, hvordan han som femårig holdt “unconscious intercourse / With the eternal beauty” (589-90), da han en måneklar nat stod foran havet og så lysets reflekser i bølgerne “gathering, as it seemed, / Through every hair-breadth of that field of light / New pleasure, like a bee among the flowers” (606-8). Spejlingen af himmel og hav er symbol på naturens enhed, og drengens opslugte deltagelse i scenet fremstilles figurativt med et velkendt billede på harmoni og kærlighed: bierne og blomsterne.

Hos Burke er sublime og skønne erfaringer ikke lige stærke og betydningsfulde. Det sublime er “the strongest of all passions” (Burke 1998, 97). Også i *The Prelude* udgøres de fleste og mest betydningsfulde “spots of time” af sublime oplevelser. Blandt de mest udfoldede er episoden, hvor den unge Wordsworth en aften begiver sig mod midten af en sø i en stjålen robåd. Drengen ror med ryggen mod stævnen og blikket rettet mod toppen af en bakke ved bredden, der udgør horisonten under stjernehimlen. Men i takt med bådens fremdrift “a huge cliff / As if with voluntary power instinct [...] Rose up between me and the stars” (*TP*, I, 407-10). Det får ham til at vende om, og efterfølgende

“ ... for many days my brain
Worked with a dim and undetermined sense
Of unknown modes of being. In my thoughts
There was a darkness – call it solitude
Or blank desertion – no familiar shapes
Of hourly objects, images of trees,
Of sea or sky, no colours of green fields,
But huge and mighty forms that do not live
Like living men moved slowly through my mind
By day, and were the trouble of my dreams.
(418-26)

Episoden er et katalog over de elementer (stilhed, nat, stjernehimmel, pludselighed, terror, etc.), som Burke forbinder med det sublime. I modsætningen til det skønnes forsoning fremkalder oplevelsen som hos Burke en følelse af isolation og anelser om døden i den unge mand, hvilket går igen i de fleste af *The Preludes* sublime “spots” (f.eks. *TP*, I, 332-50 og XI, 278-315).

Geoffrey Hartman demonstrerer imidlertid i sin banebrydende studie *Wordsworth's Poetry, 1797-1814*, at der foruden individualisering og død er en tredje ingrediens i Wordsworths idé om det sublime, der løfter den hinsides Burkes empirisme, nemlig *imagination*. Hos Burke er det sansningen af naturens væld, der tynger individet med tanken om døden, mens det hos Wordsworth er bevidsthedens evne til gennem indbildningskraften at frigøre sig fra og hæve sig over det blot sanselige, der giver anledning til den sublime erfaring (Hartman, 214-9). Det illustrerer ro-bådsepisoden, hvis centrale element er drengens *forestilling* om, at bjerget bevæger sig "As if with voluntary power instinct". Hans angst er altså et produkt af hans egen indbildningskraft, og det samme gælder de "huge and mighty forms", der bagefter plager hans tanker, endskønt de ikke har nogen plads i den virkelige verden.

Alt dette indser drengen på søen dog ikke. Det gør først den ældre digter, der ved at reflektere over hændelsen kan forstå den som et led i sin poetiske opdragelse (jf. *TP*, I, 622-4). *The Prelude* afbilleder altså poetens indsigt i indbildningskraftens væsen som en proces. Ifølge Hartman er denne proces karakteriseret af en indledende frigørelse efterfulgt af en gradvis indsnævring og domesticering af indbildningskraftens rækkevidde. Det illustrerer han gennem en læsning af digterens beretning om sin rejse over Alperne i 6. bog, hvor han og Robert Jones på vej mod det, de tror, er Simplon-passet, møder en bonde, der afslører, at de allerede er på den anden side. Erfaringen af, at deres drøm om rejsens kulmination – det i Burkes forstand sublime *vue* ud over bjergkædens tinder – ikke lader sig realisere, skuffer den unge mand, der endnu kun kender barnets rent sanselige nydelse af naturen (jf. VI, 346). På dette sted standser den tilbageskuende digter pludselig sin beretning med udbruddet: "Imagination! – lifting up itself / Before the eye and progress of my song / Like an unfathered vapour, here that power, / In all the might of its endowments, came / Athwart me" (525-9). Herefter følger en hyldest af *imagination's* ubundne "strength / Of usurpation" i forhold til sanserne. For overlegenheden af den unge mands drømme i forhold til de realiteter, han møder, viser, at

“ Our destiny, our nature, and our home,
Is with infinitude – and only there;
With hope it is, hope that can never die,
Effort, and expectation, and desire,
And something evermore about to be.
(VI, 538-42)

I denne passage tegner Wordsworth ifølge Hartman et billede af en "apokalyptisk" indbildningskraft, der ophæver bindingen til naturen og giver digteren "a glimpse of the supernatural fountains of his genius" (Hartman, 68f.). Men symptomatisk for digtets helhedsfremstilling af *imagination*, modererer digteren ifølge Hartman straks efter sin radikale idé ved at sammenligne indbildningskraftens "unfathered vapour" med de "Abyssinian clouds", der giver vand til Nilen og således indgår i en cyklus af gensidig udveksling mellem fordampning og regn.⁷ Dermed genetableres den figurative forbindelse mellem himmel og jord, og "The energy of imagination enters into a natural cycle though apart from it" (Hartman, 69).

I et foredrag fra 1967 udgivet i 1987 under titlen "Time and History in Wordsworth", går Paul de Man i rette med Hartmans analyse på to punkter. For det første, skriver han, giver indbildningskraftens frigørelse fra naturen ikke en umedieret indsigt i et statisk, guddommeligt princip. Den "invisible world" og "infinite", hvor mennesket har sit hjem, er nemlig en *temporal* uendelighed, "something evermore about to be". Alpepassagen hylder med andre ord ikke en umedieret, himmelsk vision, men en indsigt i bevidsthedens forbindelse med tiden og individets historiske eksistens. Og som de Man observerer uden dog at forfølge tanken videre, er Alpepassagen netop placeret i umiddelbar nærhed af skildringen af en væsentlig historisk begivenhed, nemlig Den franske revolution, i hvis etårsfejring de to engelske rejsende deltager på vej mod bjergenes fod (de Man, 15).

For det andet lader de Man sig ikke overbevise af Hartmans argumenter for, at Alpeepisoden ender med en forsoning af indbildningskraft og natur. For som de Man bemærker, er floder gennem hele digtet og i Wordsworths produktion i det hele taget symbol på indbildningskraften og dertil intimt forbundet med ideen om menneskets temporale eksistens. Ikke på grund af sin ensrettede bevægelse, men fordi billedet af floden hos Wordsworth involverer en idé om udspring og afslutning, der overskrider sanseindtrykket og så at sige ligesom indbildningskraftens retrospektive refleksioner i *The Prelude* bevæger sig mod strømmen. Når Wordsworth derfor i slutningen af sin hyldest til indbildningskraften nævner Nilen, der som bekendt ligger et godt stykke fra Alperne og altså ikke er genstand for konkret sansning i den pågældende passage, skal det næppe læses bogstaveligt, men allegorisk i forlængelse af værkets øvrige flodsymboler (16). Igen er det altså historisk tid som noget forskelligt fra *både* naturens cyklus og guddommeligt *stasis*, der efter de Mans mening udgør den poetiske bevidstheds primære mediering hos Wordsworth.

Individets frigørelse fra dets umiddelbare omgivelser gennem den sublime indbildningskraft bør ikke for Wordsworth resultere i solipsisme (om end det er en bestandig fare), men i et bevidst forsøg på at indfange og formulere de sanselige realiteters dybere sandhed i prægnante poetiske billeder, der dog i kraft af deres temporale natur kun er foreløbige fragmenter.⁸ *The Prelude* understreger flere steder, at virkelighedens verden ikke er en hindring for fri poetisk skabelse, men dens nødvendige stimulus: Digterens bevidsthed må være "creator and reciever both, / Working but in alliance with the works / Which it beholds" (*TP*, II, 273-5, jf. også XIII, 100-5). Der er altså i den sublime indbildningskraft en rest, kunne man sige, af den skønne erfaring af harmoni med den sanselige verden og menneskeheden. Men hvor den skønne erfaring er ubevidst og umiddelbar, må den sublime indbildningskraft *skabe* almengyldige sammenhænge i det sanselige som de kommer til syne i en bevidst og tidslig optik; det vil sige i den historiske erfaringsverdens alt andet end cykliske liv.⁹ Det gælder med andre – og med tanke på Den franske revolutions berømte motto måske ikke helt tilfældige – ord om at finde "affinities / In objects where no brotherhood exists / To common minds" (*TP*, II, 403-5)¹⁰ i en stadig besindelse på "the very world which is the world / Of all of us, the place in which, in the end, / We find our happiness, or not at all" (X, 725-7).

Der er en klar etisk fordring i denne idé. Digtningen er forpligtet på det almene, og digteren må derfor ifølge Wordsworth overvinde sine private tilbøjeligheder og

det sanselige begær, der undertiden forveksles med frihed. Først deri ligger den virkelige frihed. I “Ode to Duty”, der ligesom *The Prelude* er fra 1805, påkalder han derfor pligten mod en “unchartered freedom” forbundet med omskiftelige “chance desires” (Wordsworth 1971, 386; 37-8), men kun for derved at blive “set free” (385; 7). I forpligtelsen på en fælles sandhed ligger en undertrykkelse af det private og selvcentrerede, som også viser sig i det berømte 1802-forord til *Lyrical Ballads* (1798) som driften mod at ophæve forskellen mellem poesi og det ydmyge ords prosa – og dermed i sidste ende mod digterens selvudslettelse. Det er ikke uden poetologisk grund, at han i sidste strofe af “Ode to Duty” beder om at få “the spirit of self-sacrifice” (386; 54). Som vi skal se, harmonerer denne på en gang poetiske og etiske fordring med den republikanske orientering i *The Preludes* beretning om revolutionen. Men som alt andet i digtet, bliver denne forbindelse kun gradvist synlig. På samme vis som digteren må gennem barnets sanselige naturdyrkelse for at nå den sublime indbildningskrafts højder, gennemgår han nemlig også en modning i sit forhold til revolutionen gennem sine to besøg i Frankrig. Vi begynder med den første rejse i sommeren 1790.

Revolutionens natur

Wordsworth indleder sin beretning om rejsen i bog 6 med en forsikring om, at revolutionen ikke var andet end det tilfældige bagtæppe for hans udflugt til Alperne med Robert Jones, thi

“ Nature then was sovereign in my heart,
And mighty forms seizing a youthful fancy
Had given a charter to irregular hopes.
In any age, without an impulse sent
From work of nations and their goings-on,
I should have been possessed by like desire;
But ‘twas a time when Europe was rejoiced,
France standing on top of golden hours,
And human nature seeming born again.
(VI, 346-51)

Man mærker i disse linjer den ældre digters kritiske distance til sit ungdommeligt umodne alter ego: Naturen regerede suverænt i hans hjerte, han blev drevet af “irregular hopes”, og hans opfattelse af revolutionen som en menneskehedens genfødsel relativiseres af et “seeming”. I den følgende rejseberetning opretholdes denne diskrete distance. Revolutionen som sådan afviser digteren ikke, men han sår tvivl om den unge mands forståelse af den som historisk begivenhed. Vi skal straks se hvorfor.

Jones og Wordsworth ankommer til Calais om aftenen den 13. juli, dagen før den store fejring af etårsdagen for Bastillens fald. Under deres efterfølgende vandring bliver de indbudt til festmiddage og danse i det fri, og kan overalt bevidne “How bright a face is worn when joy of one / Is joy of tens of millions” (359-60). Det franske samfund forekommer dem at være en harmonisk enhed i pagt med naturen,

og Wordsworth beskriver sin oplevelse med metaforer, der leder tankerne tilbage til den ubevidste nydelse, han som en bi mellem blomsterne oplevede, da han i sin barndom stod over for de skønne reflekser af månelys i havet. I hver landsby finder de “Flowers left to wither on triumphal arcs / And window-garlands” (363-4), og delegaterne, som de møder på deres vej hjem fra Paris, er “gaudy and gay like bees” (398). Den politiske parallel til forsoningen af menneske og natur er den forfatning, som Louis XVI i disse dage sværgede troskab under festivalen på Champ de Mars; “the great spouses newly solemnized / At their chief city in the sight of Heaven” (396-7). Forfatningen er et ægteskab, der forener himmel og jord, monarken og folket, og hvis afkom er den genfødte menneskehed.

Beretningen om de revolutionære fester er påfaldende tømt for spor efter politiske omvæltninger, vold og konflikter. Her er paradisisk renhed, som om menneskets genfødsel var sket af sig selv. Det er et synspunkt, som erfaringerne under det andet ophold i Frankrig vil lede Wordsworth til at korrigere, men som harmonerer med den officielle retorik, der omgærdede de revolutionære festivaler. For som den franske historiker Mona Ozouf påpeger, var det en af deres primære symbolske funktioner at harmonisere den historiske proces med naturens cykliske tid (Ozouf, 159ff.).¹¹ Revolutionen forstås i forlængelse heraf som begyndelsen på en ny tid, der samtidig er en genkomst, en genfødsel (34).¹²

Sammenknytningen af historie og natur rummer implicit en forestilling om, at revolutionen er lige så uafvendelig som forårets komme. Wordsworth aktiverer denne symbolik om sit første indtryk af Frankrig: “benevolence and blessedness / Spread like a fragrance everywhere, like spring / That leaves no corner of the land untouched” (*TP*, VI, 368-70). På samme vis argumenterer den radikale Thomas Paine i sin storsælgende hyldest til revolutionen og dens oplyste principper, *The Rights of Man* (1791), for, at revolutionen er den samlede nations værk, “complete in power the moment it appeared”, og tilføjer, at “The spring is begun” (Paine, 202f.).

Tanken om revolutionens forårslignende nødvendighed bygger på en oplysningsfilosofisk idé om en gradvis, global udbredelse af frihed og fornuft som drivkraften i historiens fremskridt. I denne ånd forstår den unge Wordsworth og de franskmænd, han møder, revolutionen som et led i en universel frigørelseshistorie, hvori også England indgår. Således skriver han om en af de franske festaftener:

“
 The supper done,
 With flowing cups elate and happy thoughts
 We rose at signal given, and formed a ring,
 And hand in hand danced round and round the board;
 All hearts were open, every tongue was loud
 With amity and glee. We bore a name
 Honoured in France, the name of Englishmen,
 And hospitably did they give us hail
 As their forerunners in a glorious course;
 And round and round the board they danced again.
 (VI, 404-13)

Runddansen er ikke blot et tegn på umiddelbart venskab, den illustrerer også i videre forstand en historisk kontinuitet mellem nationerne. Det understreges af, at franskmændene hylder gæsterne som forløbere i en “glorious course” – en diskret henvisning til *The Glorious Revolution* i England i 1688.

Wordsworth og hans franske værter var ikke ene om at se den franske revolution i lyset af den engelske. Forbindelsen blev hyppigt understreget af de radikale engelske *dissenters*, i hvis oplyste kredse Wordsworth færdedes i store dele af 1790'erne. I sin tale til det årlige møde i *The Society for Commemorating the Revolution in Great Britain* den 4. november 1789, argumenterede *dissenter*-præsten Richard Price for, at fællesnævneren for de to begivenheder var folkets legitime afsættelse af en tyrant og den frivillige accept af en ny orden. Begge tilfælde bekræftede ifølge Price en grundlæggende politisk rettighed, nemlig “The right to chuse our own govenors; to cashier them for misconduct; and to frame a government for ourselves” (Price, 15).¹³ De radikale *dissenters* havde længe krævet liberale reformer i England.¹⁴ Eftersom deres ønsker ikke var blevet indfriet, kunne Prices hyldest af de to revolutioner læses som en diskret påmindelse til den siddende regering om de mulige konsekvenser af dens manglende reformvilje (jf. Williams, 145f.).

En af dem, der ikke overhørte denne undertone i Prices indlæg, var Edmund Burke. Han udsendte allerede det følgende år *Reflections on the Revolution in France*, der lægger ud med at afvise Prices fortolkning af revolutionen i 1688, som efter Burkes mening ikke var udtryk for en universel ret, men tværtimod en beklagelig undtagelse påtvunget af truslen om borgerkrig (Burke 1955, 18-23). Dernæst fordømmer han revolutionen i Frankrig som det illegitime resultat af en alliance mellem “the swinish multitude” (89) og de franske *philosophes'* abstrakte idealer om universelle menneskerettigheder. I Burkes konservative optik bør en nations politiske orden afspejle dens partikulære kultur og historie i form af de sædvaner og normer, der er blevet sanktioneret af tidligere generationer – præcis som det forholder sig med Englands forening af nedarvede privilegier og moderat frihed (39). Han erklærer i forlængelse heraf i *Appeal from the New to the Old Whigs* (1791), at “Nothing universal can rationally be affirmed on any moral or any political subject” (Burke 2007, 628). Idet revolutionen i Frankrig forbyrder sig mod dette princip ved i en abstrakt friheds og ligheds navn at fratage adelen og kongen en del af deres traditionelle privilegier, vil den uundgåeligt føre til en opløsning af den sociale familie i “the dust and powder of individuality” (Burke 1955, 109) og måske endog i længden føre til “the most shameless thing in the world”, nemlig demokrati (106f.).

Som nævnt i indledningen er den bærende tese i en af de seneste årtiers mest indflydelsesrige politiske studier af *The Prelude*, James K. Chandlers *Wordsworth's Second Nature*, at værkets fremstilling af Den franske revolution er “thoroughly Burkean” (Chandler, 32). Det er umiddelbart vanskeligt at få til at harmonere med Wordsworths beskrivelse af revolutionen i 6. bog, der ganske vist diskret distance- rer sig fra den unge mands lidt ureflekterede fortolkning af begivenhederne, men ikke på noget tidspunkt sår tvivl om revolutionens legitimitet eller i stil med Burke affærdiger folkets frihedsfejring som “mere tricks” (Burke 1955, 222). Måske er det af den grund, at Chandler ikke nævner *The Preludes* 6. bog med et ord i sin analyse. Han søger i stedet at godtgøre sin tese ved at pege på spredte “verbale ekkøer”

mellem de to forfattere (Chandler, 42). Eksempelvis bliver Wordsworths brug af “prejudice” og “bigotry” (44) tegn på indflydelse fra Burke, ligesom hans påkaldelse af en “higher power” uden yderligere belæg eller hensyn til konteksten læses som en henvisning til “the God whose authority is claimed by Burke” (52).

Chandler ser endvidere burkeske spor i 10. bogs beskrivelse af Wordsworths personlige krise efter hjemkomsten fra den anden rejse til Frankrig. Og det er da også sandt, at den ældre digter lægger en del af ansvaret for krisen på sin daværende sympati for jakobinerstyret, hvis fremfærd han havde stadig vanskeligere ved at retfærdiggøre for sig selv. Set fra 1805 forekommer de jakobinske ledere ham at være “Tyrants” (TP, X, 309), der i sekterisk magtbegær manipulerede den franske befolkning (og ham selv) til at støtte terroren, hvorved “the crimes of few / Spread into madness of the many” (312-3). Men hans kritik retter sig i lige så stærke vendinger mod den engelske regering, der under ledelse af William Pitt den Yngre i 1793 gik ind i krigen mod Frankrig. Med en udsigelsesposition forankret i 1805 skriver han: “Our shepherds (this merely say) at that time / Thirsted to make the guardian crook of law / A tool of murder” (TP, X, 645-7) og videre: “they leagued / Their strength perfidiously to undermine / Justice, and make an end of liberty” (654-6). Pitt-regeringens krænkelse af retfærdighed og frihed fandt ikke kun sted i Frankrig, men også på britisk jord, hvor politiske modstandere blev forfulgt, censuren skærpet og undtagelseslove indført (Dickinson 1988, 37-42). Det indebar et brud med den tradition for frihed, der, som vi har set, for den unge Wordsworth udgjorde arven fra 1688. Den ældre digters klage over den fremmedgørelse, som krigen resulterede i, indikerer, at han ikke har ændret holdning i mellemtiden: “Oh, much have they to account for who could tear / By violence at one decisive rent / From the best youth in England their dear pride, / Their joy, in England” (TP, X, 275-8). Det er vanskeligt at forestille sig en mere direkte antitese til Burkes uforbeholdne støtte til Pitt-regeringens politik end disse passager, der sidestiller de blodtørstige eliter på hver side af kanalen og undergraver ideen om England som en organisk politisk enhed. Ikke så sært, at Chandler undlader at forholde sig til dem.

Wordsworths krise må anskues i lyset af hans første møde med revolutionen i Frankrig. Som vi har set, opfattede han den i 1790 som en skøn forening af menneske og natur, der udgjorde et led i en universel kæde af begivenheder, der markerede menneskehedens gradvise frigørelse. I den optik var der en direkte sammenhæng mellem *The Glorious Revolution* og franskmændenes revolution. Krigen mellem de to nationer dementerede denne idé, for den demonstrerede, at det oprindelige løfte om frihed og folkelig suverænitæt på begge sider af kanalen var blevet usurperet af magthungrende eliter. Den udvikling gav anledning til et sammenbrud i Wordsworths politiske verdensbillede, der udvidedes til en moralsk krise, fordi han for længe i sin tro på revolutionens principper accepterede de forbrydelser, som jakobinerne gjorde i deres navn. Hans retrospektive opgør med sin ungdoms radikaliserende leder ham også til at spørge, om revolutionen *nødvendigtvis* måtte udvikle sig mod terror og krig, og om dens idealer derfor ingen jordisk gangbarhed har. *The Preludes* svar på denne omfattende tvivl finder man i skildringen af digterens anden rejse til Frankrig, der kritiserer forholdene i Paris med særlig adresse til jakobinerne, men også beretter om mødet med girondineren Beaupeuy, der introducerer den

unge mand for den republikanske filosofi, som set i retrospektiv fra 1805 åbner for en mere 'sublim' og reflekteret fortolkning af revolutionen i et historisk perspektiv end den første rejses forårskåde skønmaleri og den efterfølgende jakobinske radikaliserings.

Den republikanske indbildningskraft

Wordsworth indleder sit andet besøg i Frankrig fra december 1791 til november 1792 med et ophold i Paris, hvor han ser "the revolutionary power / Toss like a ship at anchor, rocked by storms" (IX, 48-9). Gennem resten af 9. og 10. bog står storme og jordskælv som metaforer for den politiske tilstand i et Frankrig, der havde været i krise siden kongens mislykkede flugt i juni 1791. Splittelsen mellem tilhængerne af et konstitutionelt monarki og fortalere for en republik voksede ligesom faren for krig mod de konservative regimer i Østrig og Preussen. Spændinger og uklarhed har afløst den erfaring af harmonisk fylde, som Wordsworth gjorde året før.

Han flytter snart til Orléans og senere Blois, hvor han i de første måneder af 1792 møder Michel Beaupuy, en kaptajn i den franske hær, der under de følgende revolutionskrige avancerede til general, inden han døde i kamp i oktober 1796. Han var medlem af *Les amis de la constitution*, den revolutionære klub i Blois, der sympatiserede med den såkaldte girondinske fraktion i parlamentet (Roe, 50-6).¹⁵ På en række vandreture langs Loire-floden samtaler de to om frigørelsens historie. De fremmaner "each bright spot / That could be found in all recorded time" (TP, IX, 373-4), hvor sandhed sejrede over løgn. De taler om religiøse sekter, der overvinder enhver "obstacle / Of custom, language, country, love and hate" (380-1) for deres tro, og om hvordan "new opinions" kan samle spredte grupper og gøre dem til "One body, spreading wide as clouds in heaven" (387). Her gælder det ikke som hos Burke om at tilegne sig en tradition, men om at skabe nye fællesskaber ved at omsætte ideer i emanciperende handling.

Beaupuy selv er et levende eksempel på dette ideal. Han er adelig officer, men bliver foragtet af de øvrige royalistiske officerer i Blois. Hans sympati for revolutionen skiller ham altså fra hans 'naturlige' miljø. Men i en tid, hvor det politiske landskab hærgedes af storme, jordskælv og forvarsler om værre uvejr, lod han sig ikke anfægte: "He through the events / Of that great change wandered in perfect faith" (305-6). Og det er netop denne evne til at inkarnere sine idealer, "[to] embody his deep sense / In action, give it outwardly a shape" (408-9), der snarere end Beau-puys boglige argumenter og "thoughts abstruse" (404) overbeviste Wordsworth om hans synspunkters sandhed.

Beaupuy fremstilles som et emblem på den revolutionære ånd, men han er ikke alene. Viljen til at skille sig fra omgivelserne og forfølge et ideal finder Wordsworth også i de scener, han overværer på de franske landeveje, hvor "the bravest youth of France" (269) tager afsked med deres kære og drager ud "To meet the war upon her frontier-bounds" (272) opfyldt af "patriot love / And self-devotion, and terrestrial hope / Encouraged with a martyr's confidence" (278-80).¹⁶ Det religiøse vokabular placerer de franske soldater i forlængelse af de sekter, der blev omtalt i forrige afsnit. Men i en moderne, politisk udgave, der ikke forventer en belønning i himlen,

men er opfyldt af “terrestrial hope”. Ligesom Wordsworths sublime indbildningskraft, der knytter sig til historien frem for en guddommelig orden, finder den politiske vandring drevet af nye idealer også sted i den verden, som er “the world / Of all of us”.

Hvis de revolutionære fester i 6. bog fandt deres kondenserede udtryk i rundansen, så er revolutionen i dette stadie kendetegnet af den militære march. På samme måde afløser synet af “Domestic severings” (277) de visioner af harmoni symboliseret i ægteskabet, der prægede Wordsworths fremstilling af revolutionen i 1790. Wordsworth fortolkede tidligere den offentlige orden i privatlivets vokabular, men det frivillige forsvar af republikken markerer en adskillelse af de to sfærer. Derved bliver det synligt, at det jævne folk er i stand til at gøre det, der i det gamle regime var eliternes privilegium, nemlig omsætte universelle ideer i historisk handling i stedet for blot at indgå i det materielle livs naturlige cyklus. Fjernt fra magtkampene i Paris inkarnerer den franske ungdom revolutionens idealer og skriver nationens historie for øjnene af Beaupuy og Wordsworth:

“

Elate we looked

Upon their virtues, saw in rudest men
 Self-sacrifice the firmest, generous love
 And continence of mind, and sense of right
 Uppermost in the midst of fiercest strife.
 (390-6)

Som Nicholas Roe påpeger, er Wordsworths hyldest af folkets selvopofrelse og “virtues” præget af den republikanske tankegang, som Beaupuy introducerede ham for (Roe, 55). Republikanismen har rødder i antikkens Grækenland og Rom (eks. Aristoteles og Cicero), blev genopdaget af renæssancehumanisterne i Italien og bredte sig herfra til England, hvor John Milton, Algernon Sidney og James Harrington var blandt dens mest kendte forsvarere i det 17. århundrede. Disse forfattere blev alle oversat til fransk i løbet af det 18. århundrede, hvor de inspirerede Rousseau og Montesquieu, og genudgivet i revolutionens første år, hvor de udøvede en betragtelig indflydelse på girondinerne (Fink, 107ff.).

Centralt i republikanismen står ideen om dyd eller *virtus*, som i den klassiske tradition både er relateret til visdom og mandighed eller virilitet (*vir* betyder mand) (Skinner 1978, 87). Dyd fremstilles ofte som evnen til aktivt at modstå eller undertrykke skæbnens luner, *fortuna*, og dermed forme et *vita activa* (ibid.; Pocock, 37). Visdom er altså på den ene side forudsætningen for et dydigt liv, men er på den anden side ikke fuldkommen, hvis ikke den bliver omsat i en praksis, der ikke sigter på en belønning i det hinsidige, men på at opnå “the greatest possible amount of honour, glory, and worldly fame” (Skinner 1978, 100).

Begrebet om dyd er relateret til en idé om politisk frihed som frigørelse fra privat begær og omstændighedernes begrænsninger. Den liberale tradition, som også var stærk i England på Wordsworths tid, anser tilfredsstillelse af private interesser for det menneskelige livs mål, mens staten er til for at sikre individets selvopretholdelse og frihed til at forfølge dette mål. Wordsworths skepsis over for denne doktrin

kommer i *The Prelude* til udtryk som en kritik af hulheden i den økonomiske liberalismes hovedværk, Adam Smiths *The Wealth of Nations* (1776) (TP, XII, 79), samt i 7. bogs satire over det sanselige, forlystelsessyge liv i London. I den republikanske tradition anses materielle goder ikke for at være et mål i sig selv, men et middel til at gøre borgeren i stand til at agere frit i det offentlige liv (Aristoteles, 24). Mens liberalismen altså forstår frihed som individuel og privat, og således essentielt som frihed fra politik, opstår frihed for republikaneren først i det øjeblik, han forlader husholdningen (*oikos*) og træder ud på *agoraen*, hvor han deltager i det politiske liv, hvis mål det er at sikre en scene for menneskets stræben mod udmærkelse. Som Hannah Arendt, skriver om den klassiske tradition: “To be free meant both not to be subject to the necessity of life or to the command of another and not to be in command oneself” (Arendt 1998, 32). Derfor er lighed en nødvendig betingelse for frihed, eller rettere “the very essence of freedom” (33). Den republikanske tænkning fremhæver i tråd hermed demokratiet som den bedst mulige regeringsform.¹⁷ Den frie borger må om nødvendigt kæmpe med våben for republikkens frihed og lighed (Aristoteles, 177), og derfor bliver en udbredt definition på en fri borger, at han bærer sit eget sværd (Pocock, 384ff.).¹⁸

Vi kan forstå *The Preludes* hyldest af de franske soldater i forlængelse af den republikanske tænkning. De fremstilles som borgere, der for at forsvare deres frihed tager afsked med deres hjem og bevæger sig ud i det offentlige rum i en selvopofrende levendegørelse af deres idé om dyd. Denne fremstilling markerer som nævnt en ændring af digterens forståelse af revolutionen som historisk begivenhed. I 1790 forestillede han sig, at revolutionen havde skabt harmonisk enhed mellem mennesker og natur rensset for konflikter, et frihedens og fornuftens forår, der uimodståeligt havde bredt sig fra England og Amerika. I 1792 ser han, at der er tale om en historisk begivenhed i den forstand, at et folk animeret af det samme ideal i aktiv handling hæver sig over naturens cykliske tid og skaber en egentlig menneskelig historie. Revolutionen fremstår nu som et brud i historien og med naturen. Det sidste viser sig emblematiske i en indskudt beretning om en fattig pige, som han og Beau-puy møder på en af deres vandringer. Pigen er bundet til en græssende kvie som en levende tøjrepæl og må derfor tilpasse sig dyrets – og i videre forstand naturens – bevægelser. Ved synet udbryder Beau-puy oprevet: “Tis against that / Which we are fighting” (TP, IX, 519-20), og Wordsworth forbinder i det følgende denne kamp med håbet om at se “the people having a strong hand / In making their own laws, whence better days / To all mankind” (532-4).

Trods de klare referencer til republikanismens begrebsverden, rummer Wordsworths fremstilling af revolutionen også originale elementer, der peger ud over den. Det gælder først og fremmest koblingen mellem landevejens politiske aktivitet og den poetiske indbildningskraft. Som bekendt var sidstnævnte karakteriseret ved at løsrive mennesket fra dets umiddelbare fysiske omgivelser og etablere en forbindelse mellem den frit skabende bevidsthed og den materielle verden medieret af menneskets temporale eksistens. På samme vis hæver soldaterne sig gennem deres fælles forestillinger over den cykliske materialitet, der i republikanismens perspektiv kendetegner hjemmet. Det er derfor ikke tilfældigt, at Beau-puy som arkety-pen på den heroiske republikaner så ofte forbindes med digtets store symboler for

indbildningskraften, Alperne og floden.¹⁹ Eksempelvis var Beaupuys natur “As aromatic flowers on Alpine turf” (304), og vennernes samtaler foregår ved bredden af Loire, hvor Beaupuy også ifølge digtet “perished fighting, in supreme command” (431) – skønt han faktisk omkom ved Emmendingen på østfronten.

Også den strøm af franske mænd, der drager forbi på landevejene, relateres til digtningens kilder og indbildningskraftens formende magt. Digteren indrømmer ved erindringen af dem, at “Yet at this very moment do tears start / Into my eyes – I do not say I weep, / I wept not then, but tears have dimmed my sight” (273-5). Digtets episke *flow* afbrydes her på samme måde, som indbildningskraftens “unfathered vapour” gjorde det i Alpescenen. Ikke af sentimental gråd, men af den dybe indsigt i menneskers evne til at overskride deres natur. Ligesom Wordsworth og Jones gik mod bjergene med drømme om sublime scenerier, drager soldaterne ud for at realisere deres idealer. Ingen af de to ekspeditioner fører til det ønskede mål. Men soldaternes noble intention anfægtes ikke af den grund. Tværtimod hyldes deres afsked som et heroisk “spot of time”, et øjeblik af sandhed, hvor revolutionens principper bliver synlige uafhængigt af den senere terror og krig.

I analysen af indbildningskraften i *The Prelude* nævnte jeg, at den sublime *imagination* bevarede en “rest” af det skønnes harmonisøgende princip, om end ophævet til en bevidst “intellectual love”. Det samme gør sig gældende i forholdet mellem Wordsworths to revolutionsskildringer. Således kan han under sine samtaler med Beaupuy høre “festivals / Resounding at all hours” (438-9). Sammenligningen mellem Beaupuy og Alpeblomsten understreger yderligere forbindelsen. Passagen lyder i sin helhed:

“

Injuries

Made *him* more gracious, and his nature then
Did breathe its sweetness out most sensibly,
As aromatic flowers on Alpine turf
When foot hath crushed them.
(301-5)

Blomsterne, som i 6. bog var symbolet på det politiske forår, er blevet trådt under fode, men derved bliver deres duft desto mere mærkbar. I *The Prelude* er duft, luft og åndedræt symbolsk knyttet til ånd og frihed. Billedet fortæller altså, at den harmoniske enhed nok er forsvundet som konkret realitet (og måske aldrig eksisterede), men kun for at blive ophævet til alment ideal i en proces, der minder om den, vi kender fra de “spots of time”, hvor tidligere, sansebundne episoder i digterens liv bliver genfortolket i erindringen og derved åbnes mod en dybere sandhed. I den proces viser det sig, at digterens første indtryk af det nye samfund som en stor, familiær husholdning – et ahistorisk broderskab – er betinget af og delvis skjuler et underliggende historisk brud, en folkelig emancipation, der kun gennem politisk refleksion og handling kan forsvare broderskabet som ideal. Vi kan læse det som en allegori over denne proces, når de franske soldater tager afsked med deres familier; ikke fordi de ønsker at afbryde enhver kontakt med husholdningens sfære, men fordi bevarelsen af denne sfæres harmoni afhænger af offentlig handling.

I *The Preludes* optik er den skabende indbildningskraft altså en betingelse for genuin demokratisk politik. Den idé kan man måske forstå i lyset af den franske filosof Claude Leforts teori om demokratiet som den styreform, hvor “Magtens sted bliver et *tomt sted*” (Lefort, 28). Magtens sted er for Lefort stedet for den symbolske repræsentation af samfundets helhed. I det gamle regime var magten inkarneret i prinsen, men revolutionen indleder en tidsalder, hvor magten ikke længere er inkarneret i én krop eller legitimeres af Gud. Fra nu af består det politiske liv i kampen om at repræsentere helheden ved diskursivt at besætte demokratiets symbolske hovedfigurer: folk, nation, lighed, frihed og broderskab (27f.). Ifølge den nært beslægtede græsk-franske filosof Cornelius Castoriadis indebærer det, at demokratiets politiske liv på et mere grundlæggende niveau end den daglige administration af statens forskellige institutioner består i kampen om at forme det socialt imaginære, der giver samfundet en kollektiv identitet (Castoriadis, 126). Denne kamp forudsætter det, han kalder en radikal indbildningskraft, som er et potentiale til at skabe nye værensformer på alle livets områder (125).

Man kunne tænke Wordsworths poetiske indbildningskraft i forlængelse heraf. Også den rummer en syntetiserende evne til at finde “affinities / In objects where no brotherhood exists / To common minds” og derved forene det, der i fremtrædelsens tilfældige orden synes spredt. Den samme evne kommer hos Wordsworth til udtryk i revolutionens paradigmatisk øjeblikke, når enkeltindivider genkender hinanden som ligemænd og samler sig som “clouds in heaven” under et enkelt navn, “a people”. Det betyder ikke, at politik er drevet af irrationelle fantasier. For *imagination* er også et andet ord for “clearest insight, amplitude of mind, / And reason in her most exalted mood” (*TP*, XIII, 169-70). I den frigørende kreativitet, der er i stand til at finde et broderskab og bekræfte lighed trods alle ydre forskelle, viser fornuften sig som andet end den liberalistiske egennyttens kalkuler, nemlig som den universelle evne til at give det gode og sande form i en fælles verden – som “grand / And simple reason” (XI, 123-4).

Edmund Burke anklagede revolutionen for at være et luftkastel bygget på abstrakte principper om lighed og frihed, der ikke havde nogen plads i den virkelige verdens fletværk af partikulære traditioner, miljøer og kulturer. Denne anke retter sig dybest set mod demokratiets essentielle forbindelse til magtens tomme sted. I overensstemmelse hermed søger Burke at fylde hullet bag de universelle begreber ved at henvise til eliternes private interesser. Vi har set, at Wordsworth gør det samme, når det kommer til den engelske regering og de franske jakobinere. Men hans fremstilling af Beaupuy og folket på landevejene går den modsatte vej. Her får demokratisk lighed og frihed i et kort øjeblik en plads i verden, en kollektiv krop.

Det harmonerer med republikanismens idé om dyd som oplyst praksis, men kan måske mere præcist beskrives ved at henvise til den nytænkning af demokratibegrebet i en radikal aktivistisk og egalitær optik, der i de seneste år har fundet sted blandt en række franske filosoffer beslægtede med allerede nævnte Lefort og Castoriadis. Det gælder Étienne Balibars begreb “egaliberté” som et universelt demokratisk princip, der kun findes, for så vidt det aktiveres i historiske situationer (Balibar, 165f.) og Alain Badiou’s tematisering af demokrati som “en politik, hvis forskrift er universel, men som kan forbinde sig med det partikulære i form af ændringer af

situationerne” og derfor som “det, der lader *ligheden fremtræde*” (Badiou, 163-5). Man kunne også henvise til Jacques Rancières idé om demokrati som en brudfyldt og essentielt kreativ begivenhed, hvor undertrykte grupper overskrider deres partikulære identitet, idet de bevæger sig fra deres plads i samfundets husholdning og ind på offentlighedens scene med krav om at blive hørt som politiske subjekter, der kan tale rationelt om fælles anliggender. I en situation af samfundsmæssig ulighed *demonstrerer* sådanne begivenheder en lighed (“Vi er folket”), der muligvis politisk og juridisk anerkendelse af de undertrykte (Rancière, 35ff.).

Disse tænkeres fælles idé om, at demokrati tilhører bruddets og begivenhedens orden, indebærer, at revolutioner kommer til at stå som emblematiske eksempler på demokratisk handling. Således også i *The Prelude*. Men dermed er alt om Den franske revolution i Wordsworths digt langt fra sagt. For som vi har set, rummer digtet også en erkendelse af (om end ikke en forklaring på), at revolutionen udviklede sig i en alt andet end demokratisk retning. Denne erkendelse er udgangspunktet for den retrospektive analyse af digterens revolutionserfaringer og hans forsøg på mod tidens strøm af kausale begivenheder at redde enkelte øjeblikke, hvor revolutionens idealer viste deres sandhed, hvor en anden historie syntes mulig.

For Wordsworth var der tale om poetiske øjeblikke, som han forsøgte at indfange for at “enshrine the spirit of the past / For future restoration” (XI, 341-2). På den måde opstår der et komplementært forhold mellem de to realiseringer af den frie indbildningskraft, som *The Prelude* kredser om: den poetiske og den politiske eller republikanske.²⁰ Den politiske realisering, der i sin flygtighed truer med at forsvinde i historiens strøm, finder en varig form i digterens ord. Men disse ord har ikke kun til formål at opbevare og fortolke, men også at inspirere til handling og forandring ved i et alment tilgængeligt poetisk sprog rensat for fornem “poetic diction” at videregive den på én gang simple og ophøjede visdom, som er dydens forudsætning i den republikanske tradition. Digting og demokratisk handling, der begge betjener sig af indbildningskraften for at gøre ordet levende i en fælles verden, forenes på den vis i frigørelsens poetik.

Afslutning

Jeg indledte denne artikel med en kritik af den ideologikritiske udlægning af forholdet mellem poesi og politik, *imagination* og historie i *The Prelude*. Jeg har efterfølgende forsøgt at retfærdiggøre denne kritik ved at formulere en alternativ læsning. Lad mig afslutningsvis ekspliciterer, hvori forskellene mellem de to læsninger består.

I *The Romantic Ideology* skriver Jerome J. McGann, at Wordsworths poesi mellem 1793 og 1798 foretager en bevidst bevægelse væk fra den historiske realitet og hen mod en idealisering af åndelig harmoni (McGann, 84-90). Kritikeren må derfor bringe poesien tilbage til dens “historical determinations” (92). Dette har som nævnt i indledningen været programmet for senere ideologikritisk inspirerede læsninger af *The Prelude*. For nu at sige det meget kort og groft, er problemet med denne strategi, at dens fortolkning af forholdet mellem litteratur og historie er mere endimensionel end den, Wordsworth selv præsenterer i *The Prelude*. Wordsworths hyldelse til indbildningskraften er ikke et forsøg på at skrive sig ud af historien, men

på at forstå, hvad det overhovedet vil sige at handle historisk, hvem der kan gøre det, og hvilken rolle poesien kan spille i den forbindelse. Undersøgelsen af disse spørgsmål er indskrevet i den temporale proces, hvori Wordsworth fra 1790 til 1805 ændrer sit syn på revolutionen. En af de vigtige indsigter, der opstår i denne refleksion, er, at genuin politisk handling indebærer en frigørelse fra det partikulære og private for at give universelle begreber som lighed og frihed en levende form. Hvor ideologikritikerne altså vil tøjre digtet til dets partikulære historiske betingelser, hævder digtet omvendt, at fri poesi og demokratisk politik finder sammen gennem muligheden for frigørelsens nye begyndelse, der uanset hvor sjælden og flygtig den viser sig at være, udgør horisonten for menneskets historiske liv.

Når Wordsworth i de sidste bøger af *The Prelude* beskriver, hvordan han overvin-der sin krise ved at flytte på landet med sin søster, er det ifølge de ideologikritiske læsere et tegn på hans tilbagetrækning fra den politiske verden. Tværtimod. Når digteren vender storbyerne ryggen, er det fordi, de digtet igennem er blevet forbun- det med liberalismens individualisering og eliternes forræderi mod principperne fra 1688 og 1790. I en situation, hvor han tvivler på alt, selv på det, han så med sine egne øjne på de franske landeveje, finder han ikke blot trøst i ensomt erindrings- arbejde, men drager også ud på de engelske landeveje for at genfinde sin tro på folket som den politiske ordens grundlag. Og her hører han “From mouths of lowly men and of obscure, / A tale of honour – sounds in unison / With loftiest promises of good and fair” (*TP*, XII, 182-4). Det er muligt, at Wordsworths had til bylivet se- nere udviklede sig i retning af nationalkonservatisme. Men i *The Prelude* affirmerer de helbredende møder med landevejens simple liv, at revolutionens demokratiske idealer ikke alene kunne forene franskmænd på tværs af sociale skel, men også så let som en vandrende sky overskride de nationale grænser, som krigsherrerne på begge sider af Den engelske kanal ønskede at lukke. Netop derfor kan de give digteren “Hope to my hope” (179).

Noter

- 1 Wordsworth arbejdede i intervaller på digtet fra 1798 og frem til sin død i 1850, men udgav det aldrig. Undervejs opstod tre versioner, som han på tidspunktet anså for endelige. Den første er fra 1799 og består af to bøger. Den anden, som det her skal dreje sig om, er udgaven fra 1805 i 13 bøger, som de fleste i dag anser for at være den æstetisk set mest tilfredsstillende. Den tredje er den let revideret udgave af 1805-versionen, der udkom 10 uger efter digterens død.
- 2 Wordsworths digt placerer sig ikke blot metrisk, men også indholdsmæssigt meget bevidst i for- længelse af Miltons *Paradise Lost* (1667). Linjen “The earth is all before me” refererer således til de sidste ord i Miltons epos, hvor Adam og Eva forlader Edens have. Mens Milton omkalfatrer den episke genre ved at tage den bibelske historie som sit emne, revolutionerer Wordsworth den ved at centrere sit værk om digterens liv, vejledt, ikke som hos Milton af et guddommeligt “Provi- dence”, men af frihedens vandrende sky “in the very world which is the world / Of all of us, the place in which, in the end, / We find our happiness, or not at all” (*TP*, X, 725-7).
- 3 Hjemvendt fra sin anden rejse til Frankrig færdedes Wordsworth i radikale kredse i London og sympatiserede i sit upublicerede *Letter to the Bishop of Llandaff* fra 1793 med henrettelsen af den franske konge og det jakobinske terrorregime. Han og andre radikale, herunder hans ven

- Samuel Taylor Coleridge, kritiserede endvidere William Pitt-regeringens alliance med absolutistiske regimer som Østrig og Preussen i krigene mod det republikanske Frankrig fra 1793 til 1802. Regeringen kvitterede med at lade de to digtere udspionere i 1797 (Roe, 248ff.).
- 4 Selvom Chandlers argumenter gælder 1805-udgaven af *The Prelude*, henter de også noget af deres kraft fra det faktum, at Wordsworth omkring 1832 indskrev en længere apostrofe til Burke i digtet, der figurerer i 1850-versionens 7. bog. Det er dog, som jeg i det følgende vil søge at vise, på ingen måde en tilføjelse, der harmonerer med 1805-versionens Burke-kritiske syn på revolutionen i Frankrig.
 - 5 Såvel Milton som en af det 17. århundredes andre store republikanske tænkere, James Harrington, hylder i henholdsvis *The Readie and Easie Way to Establish a Free Commonwealth* (1660) og *The Commonwealth of Oceana* (1656) israelitternes samfund som den første republik (Milton, 370; Harrington, 25-8). Symbolet blev senere taget op af radikale britiske tilhængere af revolutionen i Frankrig i 1789. Således kan Joseph Priestley i sine *Letters to the Right Honourable Edmund Burke* (1791) hævde, at det gamle regime har holdt menneskeheden "in a state of bondage worse than Egyptian, the bondage of the mind" (Priestley, 88).
 - 6 Jeg har forsøgt at give en mere udtømmende redegørelse for denne ekspedition i min ph.d.-afhandling *Frihedens ø, lighedens landevej og broderskabets sten* (Ladegaard 2010, 106-85).
 - 7 Det er værd at bemærke, at denne sammenligning kun findes i den 1850-udgave, Hartman citerer fra, og ikke i den 1805-udgave, som vi her beskæftiger os med.
 - 8 Jf. Wordsworths forord til *Poems* (1815), hvor den poetiske indbildningskraft beskrives som en evne til frit at skabe eller sammensætte poetiske billeder, der giver den sanselige verden "a new existence" (Wordsworth 1974, 32) og en dybere sandhed (31).
 - 9 Denne "rest" af skønhedens princip ophævet til et bevidst niveau, indfanger Wordsworth med begrebet "intellectual love", uden hvilken den sublime *imagination* ikke er komplet, "for they are each in each and cannot stand / Dividually" (XIII, 186-8). Begrebets oprindelse kan være Spinozas forestilling om intellektuel kærlighed til Gud som den højeste dyd i *Tractatus de intellectus emendatione*, 1662.
 - 10 Med "common minds" henviser Wordsworth ikke, som man kunne tro, til de lavere klasser, men tværtimod til de overuddannede eliter, der har fjernet sig for meget fra det almindelige liv til at genkende de simple sandheder, som Wordsworth allerede i det berømte forord til *Lyrical Ballads* (1798) havde udpeget som målet for sin digtning (jf. Thompson, 11ff.).
 - 11 Det radikale udtryk for denne ambition var den revolutionære kalender indført af det jakobinsk kontrollerede nationalråd i oktober 1793, hvor månederne fik navn efter årstidernes kendetegn.
 - 12 Som Hannah Arendt bemærker, var ordet "revolution" oprindeligt en astronomisk term, der betegnede planeternes lovmæssige kredsløb. Denne betydning var endnu ikke glemt på Den franske revolutions tid, selvom ordet nu også betegnede det modsatte, nemlig et brud med den herskende orden. Mange franske revolutionære forenede de to betydninger i ideen om, at et brud med monarkiet var påkrævet for at vende tilbage til en mere naturlig orden (Arendt 1991, 42ff.).
 - 13 Denne tankegang ligger i forlængelse af John Locke, der i *Two Treatises of Government* (1689) argumenterer for, at samfundsdannelse bygger på en gensidig kontrakt, som forpligter alle til at overholde fælles love. Idet en absolut regent er hævet over loven, er absolutisme uforenelig med en sådan kontrakt (Locke, 326). Heraf følger, at folket har ret til at vælge en lovgivende instans og fjerne den, hvis dens handlinger ikke er i overensstemmelse med det fælles bedste (366f.). Det var gængs praksis i det 18. århundrede at læse *Two Treatises of Government* som en retfærdiggørelse af revolutionen i 1688. Man ved nu, at Lockes værk blev skrevet tidligere (45-66).

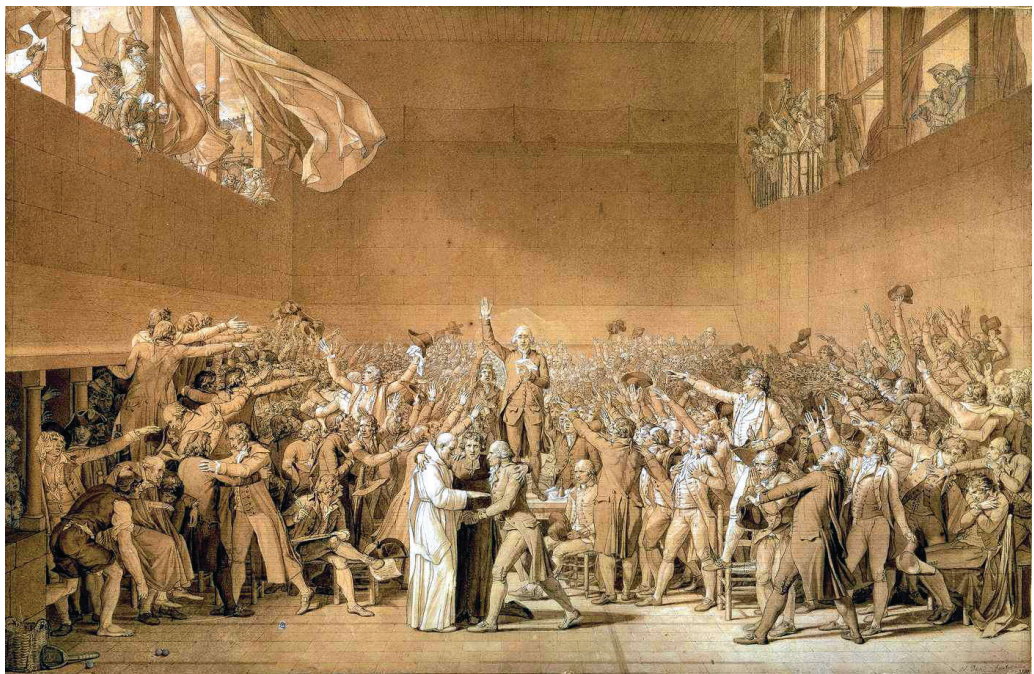
- 14 Siden 1720'erne havde de plæderet for en omstrukturering af valgkredsene, så de voksende byer blev repræsenteret mere proportionalt, samt for afskaffelsen af *The Act of Uniformity* fra 1662 og de såkaldte *Test* og *Corporation Acts*, der udelukkede alle andre end medlemmer af *Church of England* fra offentlige embeder. Opmuntret af revolutionerne i Amerika og Frankrig udvidede de i 1790'erne deres krav til også at gælde øget indflydelse for parlamentet og en videre udstrækning af stemmeretten, som på tidspunktet omfattede ca. 15 % af den voksne mandlige befolkning (Dickinson 2001, 35).
- 15 Girondinerne tog afstand fra september-massakrerne i 1792 og viste sig i forbindelse med retssagen mod kongen i december samme år mere forsonlige end jakobinerne. Da sidstnævnte overtog magten i juni 1793 blev en række fremtrædende girondinske ledere henrettet. Selvom fraktionen altså i forhold til jakobinerne fremstod moderat, udgjorde den stadig en radikal, republikansk fløj i parlamentet. Girondineren Brissot var i modsætning til Robespierre fortaler for nødvendigheden af krigen mod Østrig, der blev indledt i april 1792, og det var under girondinerne, at kongen blev afsat og den første republik erklæret i september samme år (Lefebvre, 209ff.).
- 16 Bemærk, at krigen bliver mødt ved grænserne. Der er med andre ord ikke tale om aggression, men om forsvar mod en udefrakommende trussel.
- 17 Aristoteles' forestilling om demokrati er dog begrænset: Den bygger på lighed mellem frie, mandlige borgere (som reelt er et mindretal i befolkningen) og ikke på et princip om generel lighed (Arendt 1998, 32).
- 18 For en anskuelig og perspektivrig redegørelse for forskellene mellem liberalisme og republikanisme i engelsk politisk idéhistorie, se Skinner 2009.
- 19 Forbindelsen mellem republikanisme og Alperne (især de schweiziske, hvor netop også *The Preludes* Alpescene udspiller sig) var i øvrigt almindeligt udbredt på dette tidspunkt takket være især Jean-Jacques Rousseaus idealisering af republikken Geneve i sine politiske skrifter (jf. f.eks. Dart, 166ff.).
- 20 Der i parentes bemærket kan læses som Wordsworths fortolkninger af den gamle republikanske distinktion mellem et *vita contemplativa* og et *vita activa*.

Litteratur

- Arendt, Hannah (1991 [1962]): *On Revolution*. New York: Penguin Books.
- Arendt, Hannah (1998 [1958]): *The Human Condition*. Chicago & London: Chicago University Press.
- Aristoteles (2008 [1996]): *The Politics and The Constitution of Athens* (Red. Stephen Everson). Cambridge: Cambridge University Press.
- Balibar, Étienne (2002 [1998]): "Ambiguous Universality", *Politics and the Other Scene* (Overs. Christine Jones et al.). London & New York: Verso.
- Badiou, Alain (2007 [1998]): *Grundrids af metapolitikken* (Overs. Kåre Blinkenberg). Århus: Forlaget Slagmark.
- Bibelen* (1992). København: Det Danske Bibelselskab.
- Burke, Edmund (1955): *Reflections on the Revolution in France* (Red. Thomas H.D. Mahoney). New York: The Liberal Arts Press.
- Burke, Edmund (1998): *A Philosophical Enquiry into the Sublime and the Beautiful and Other Pre-Revolutionary Writings* (Red. David Womersley). London et al.: Penguin Books.
- Burke, Edmund (2007 [1963]): "An Appeal from the New to the Old Whigs", *Selected Writings and Speeches* (Red. Peter J. Stanlis). New Brunswick & London: Transaction Publishers, 623-57.

- Castoriadis, Cornelius (2005 [1999]): "Imaginary and Imagination at the Crossroads", *Figures of the Thinkable* (Overs. anonym), <http://www.notbored.org/FTPK.pdf>, 123-52 (Sidst set 22/10-2010).
- Chandler, James K. (1984): *Wordsworth's Second Nature – A Study of the Poetry and Politics*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Dart, Gregory (1999): *Rousseau, Robespierre and English Romanticism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dickinson, H.T. (1988 (1985)): *British Radicalism and the French Revolution 1789-1815*. Oxford: Basil Blackwell.
- Dickinson, H.T. (2001 (1999)): "Democracy", Iain McCalman (Red.): *An Oxford Companion to the Romantic Age – British Culture 1776-1832*. Oxford & New York: Oxford University Press, 34-42.
- Fink, Zera (1948): "Wordsworth and the English Republican Tradition", *JEGP*, Nr. 47, 107-26.
- Harrington, James (2003 (1992)): *The Commonwealth of Oceana and A System of Politics* (Red. J.G.A. Pocock). Cambridge: Cambridge University Press.
- Hartman, Geoffrey H. (1964): *Wordsworth's Poetry, 1787-1814*. New Haven & London: Yale University Press.
- Ladegaard, Jakob (2010): *Frihedens ø, lighedens landevej og broderskabets sten – Litteraturens demokratiske former hos Friedrich Hölderlin, William Wordsworth og Victor Hugo*. Aarhus: Sun-tryk.
- Lefebvre, Georges (2005 (1964) [1957]): *The French Revolution*, Bd. 1 (Overs. Elisabeth Moss et al.). London & New York: Routledge.
- Lefort, Claude (1986): *Essais sur le politique – XIX-XXe siècles*. Paris: Éditions du Seuil.
- Locke, John (2004 (1960)): *Two Treatises of Government* (Red. Peter Laslett). Cambridge et al.: Cambridge University Press.
- de Man, Paul (1987): "Time and History in Wordsworth", *Diacritics*, Nr. 4, vol. 17, 4-17.
- McGann, Jerome J. (1985 (1983)): *The Romantic ideology – A Critical Investigation*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Milton, John (1980): "The Readie and Easie Way to Establish a Free Commonwealth", *Complete Prose Works*, Bd. VII (Red. Robert W. Ayers). New Haven & London: Yale University Press, 351-88.
- Ozouf, Mona (1988 [1976]): *Festivals and the French Revolution* (Overs. Alan Sheridan). Cambridge & London: Harvard University Press.
- Paine, Thomas (1989): *Political Writings* (Red. Bruce Kuklick). Cambridge et al.: Cambridge University Press.
- Pocock, J.G.A. (1975): *The Machiavellian Moment – Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*. Princeton & London: Princeton University Press.
- Price, Richard (1789): *A Discourse on the Love of our Country*, The Online Library of Liberty: <http://oll.libertyfund.org/title/368> (Sidst set 22/10-2010).
- Priestley, Joseph (1984): "Letters to the Right Honourable Edmund Burke, Occasioned by his Reflections on the Revolution in France" [Uddrag], Marilyn Butler (Red.): *Burke, Paine, Godwin, and the Revolution Controversy*. Cambridge: Cambridge University Press, 83-9.
- Rancière, Jacques (1999 [1995]): *Dis-agreement – Politics and Philosophy* (Overs. Julie Rose). Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- Roe, Nicholas (1988): *Wordsworth and Coleridge – The Radical Years*. Oxford et al.: Oxford University Press.
- Skinner, Quentin (1978): *The Foundations of Modern Political Thought*, Bd. 1. Cambridge et al.: Cambridge University Press
- Skinner, Quentin (2009 [2003]): "Stater og borgerens frihed" (Overs. Morten Visby), *Politik og historie – En tekstsamling* (Red. Frank Beck Lassen & Mikkel Thorup). København: Hans Reitzels Forlag, 217-39.

- Thompson, E.P. (1997): *The Romantics – England in a Revolutionary Age*. Woodbridge: the Merlin Press.
- Williams, John (1989): *Wordsworth – Romantic Poetry and Revolution Politics*. Manchester & New York: Manchester University Press.
- Wordsworth, William (1971 (1904)): *Poetical Works* (Red. Thomas Hutchinson & Ernest de Selincourt). London: Oxford University Press.
- Wordsworth, William (1974): *The Prose Works*, Bd. 3 (Red. W.J.B. Owen & Jane Worthington Smyser). Oxford: Clarendon Press.
- Wordsworth, William (1979): *The Prelude – 1799, 1805, 1850 [TP]* (Red. Jonathan Wordsworth et al.). New York: W.W. Norton.

Jacques-Louis David: *Le Serment du Jeu de paume*, 66 x 101,2 cm, skitse, 1791